

**Олег Григориев**

---

**ЕПОХА НА РАСТЕЖА  
РАЗЦВЕТ И УПАДЪК  
НА СВЕТОВНАТА ИКОНОМИЧЕСКА СИСТЕМА**

София, 2016

Преводът е направен по изданието:

**Олег Григорьев**

**ЭПОХА РОСТА**

**Лекции по неоекономике**

**Расцвет и упадок мировой экономической системы**

**Карьера Пресс, Москва**

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на „Изток-Запад“.

© О. В. Григорьев, 2014

© Митко Хитов, превод, 2016

© Издателство „Изток-Запад“, 2016

ISBN 978-619-152-834-9 (мека подвързия)

ISBN 978-619-152-833-2 (твърда подвързия)

ОЛЕГ ГРИГОРИЕВ

ЕПОХА НА РАСТЕЖА  
ЛЕКЦИИ ПО НЕОКОНОМИКА

РАЗЦВЕТ И УПАДЪК НА СВЕТОВНАТА  
ИКОНОМИЧЕСКА СИСТЕМА

Превод от руски  
*Митко Хитов*

Редактор  
*Жулиета Витова*

Научен консултант  
*Боян Дуранкев*



БИБЛИОТЕКА  
ИКОНОМИКС

Под общата редакция на Милети Младенов

- № 1 Джон Куигин *Зомби икономикс*  
№ 2 Фредерик Мишкин *Теория на парите, банковото дело  
и финансовите пазари*  
№ 3 Джеймс Рикардс *Смъртта на парите*  
№ 4 Олег Григориев *Епоха на растежа.  
Лекции по неикономика*

# Съдържание

Предисловие към българското издание .....	7
Думи на благодарност .....	11
Първа лекция	
За разделението на труда .....	15
Втора лекция	
Взаимодействие между развити и развиващи се държави. Монокултурно взаимодействие .....	43
Трета лекция	
Взаимодействие между развити и развиващи се държави. Инвестиционно взаимодействие .....	79
Четвърта лекция	
Възпроизводствен контур .....	115
Пета лекция	
Взаимодействие между възпроизводствените контури – пари .....	149
Шеста лекция	
Взаимодействие между възпроизводствените контури – рента .....	203
Седма лекция	
Технологично разделение на труда. Фирма .....	239

Осма лекция

**Научно-технически прогрес ..... 301**

Девета лекция

**Формиране на съвременната икономическа система ..... 345**

Десета лекция

**Икономически кризи ..... 407**

**Заключение ..... 467**

**Литература ..... 473**

## ПРЕДИСЛОВИЕ КЪМ БЪЛГАРСКОТО ИЗДАНИЕ

**З**а издаването на моята книга „Епоха на растежа. Лекции по неоекономика“ на български език аз съм изцяло и напълно задължен на колегите си, българските икономисти Боян Дуранкев и Митко Хитов.

С Митко се запознахме отдавна. Нас двамата ни интересуваше един и същ проблем. Аз се опитвах да разбера как се получи така, че в резултат от прехода към пазара Русия вместо да увеличи своя икономически потенциал и благосъстоянието на гражданите, както се очакваше, попадна в тежка криза, продължила много години. В същото време Митко искаше да намери обяснение за разрушаването на създадения с толкова труд промишлен и аграрен потенциал на родната си България. Колкото и да са различни нашите страни, бе ясно, че става дума за един и същи проблем.

Освен това, нас двамата ни интересуваха причините за кризата от 2007–2009 г. и прогнозите за бъдещето на световната икономика.

Той бе заинтересован от изказаната от мен идея за решаващата роля на разделението на труда в икономическото развитие и за необходимостта от отчитане и анализ на условията, които определят степента на разделение на труда в различните страни. Тогава това бе просто идея. Нейната плодотворност бе очевидна, но от там насетне не бе много ясно какво да се прави. Бе необходимо да се върви в някаква посока – или към поправки в стандартния учебник по икономика, или към разработка на съвършено нова структура на икономическата теория.

По онова време с колегите често обсъждахме този въпрос, много спорехме. В тези обсъждания вземаше участие и Митко по време на своите многобройни посещения в Русия. Неговият ентузиазъм, неговата настойчивост в търсене на отговорите на измъчващите всички ни въпроси бяха едни от важните стимули, накарали ме да се заема с трудната работа по преразглеждане на целия масив от икономическо знание.

Благодарен съм на Митко Хитов – както за това, че тази книга бе написана, така и за това, че сега с нея могат да се запознаят българските читатели.

На мен винаги ми е било известно, а и Митко постоянно напомняше, че не е сам в своите търсения, че неговото безпокойство за положението в България споделят много икономисти – и не само. Благодарен съм на професор Боян Дуранкев и на много други, за съжаление неизвестни за мен хора, които направиха възможна появата на моята книга в България. И от своя страна се надявам, че трудът ми ще се окаже полезен за тях и за тяхната страна.

За какво е тази книга? Естествено, невъзможно е да се отговори кратко на този въпрос. Ако бе възможно, не би си струвало тя да бъде писана. По-добре да кажем така: към кой от поставените в книгата проблеми бих искал да насоча вниманието на българския читател?

Проблемът за икономическия растеж, за икономическото развитие, съвсем не е толкова елементарен, както се смята и както се пише в стандартните учебници по икономика. И това не е проблем на самите страни, намиращи се на пониско равнище на развитие, както се опитват да ни внушат многобройните книги и статии на западни икономисти. Въпросът е в механизмите на глобалната икономическа система. Може да я наричаме капитализъм; впрочем този, който прочете книгата, ще разбере колко нееднозначно е това понятие.

На някои, но не много страни, им е провървяло да се развият, и аз показвам какво съчетание от исторически условия стои в основата на този късмет. Други – и тези страни по света са огромното мнозинство – са обречени винаги да бъдат догонващи. При тях има два основни модела на развитие: монокултурен и инвестиционен. Съществува и монокултурен



рентен модел, но той не касае България, а Русия, при това за последната думата „рентен“ скоро ще стане анахронизъм.

Но тези модели само се наричат модели за развитие. Да, те могат да осигурят икономически растеж за една или друга страна, но този растеж продължава дотогава, докато стойността на работната сила стойността на труда остават ниски. Този растеж може да бъде продължителен, като растежа на Китай с неговите огромни запаси от евтин труд, които впрочем днес се изчерпват. Но най-често растежът е краткотраен и обикновено завършва с остра криза. Такива са многобройните кризи на развиващите се икономики в последните десетилетия. Такава е и дълговата криза на европейската периферия, която наблюдаваме в последните години. Временно бяха приглушени проявите на тази криза, но нейните причини не са изчезнали.

Причините се заключават в това, че страните, развиващи се по монокултурен/инвестиционен модел, не могат да преминат към развитие на базата на своя собствен пазар (което е и признак за развита страна). Вътрешният пазар винаги остава слаб, тъй като трудът на гражданите на страната се оценява евтино. Веднага след като оценката на труда започне да расте, капиталът се прехвърля в страни с по-ниска стойност на работната сила.

Такъв е вечният двигател на съвременната икономическа система. Тя привлича държавите с възможността за развитие, а след това ги оставя на произвола на съдбата, без да забравя, чрез устата на своите икономически гурута, да обвини правителствата и народите на тези държави за настигналите ги беди.

Струва ми се, че е необходимо да се говори открито по въпроса. Има ли смисъл от т.нар. икономическо развитие, ако в основата му лежи бедността на мнозинството от населението? Има ли смисъл от усилия, които не водят до изпълнение на заявените цели, чиито закономерен резултат са кризите и връщането към изходни позиции (при благоприятно развитие на събитията)?

Не е ли време страните, намиращи се на относително ниско равнище на развитие, да започнат да обсъждат въпроса за прехода към друг социално-икономически модел на световно устройство?

Разбирам, че тук има множество препятствия. Сегашният модел е устроен така, че развиващите се страни са принудени да се конкурират една с друга. Успехът на някоя от тях е несполука за друга. Кризата в далена развиваща се страна е шанс за други да заемат нейното място. Дефлационната депресия, обхванала световната икономика в последните години, ще способна за ожесточаване на конкуренцията между развиващите се страни за това поне за кратък период да получат малко късче от призрачния икономически растеж.

Но същата тази депресия, както ми се струва, може да накара слаборазвитите държави да започнат обсъждане на проблемите на глобалната икономическа система, така както тя се е установила, и да търсят нови механизми за развитие. С надеждата, че рано или късно това ще се случи, аз написах тази книга.